

Hans Lagerlöf och Mauritiusrariteterna på Postmuseum

a v Erik Hamberg

Ön Mauritius, som ligger öster om Madagaskar i Indiska oceanen, var obebyggd när den upptäcktes av portugiserna 1507. Under 1600-talet behärskades den av holländarna, som gav ön namn efter prins Maurits av Oranien. Fransmännen kallade ön Île-de-France när de tog över 1710. Efter napoleonkrigen tillföll ön det brittiska imperiet.

De berömda "Post Office"-frimärkena från Mauritius hör sedan långt mer än 100 år tillbaka till de mest omskrivna och mytomspunna av världens frimärksrariteter. De utgavs i september 1847 och trycktes endast i 500 ex. vardera. Eftersom upplagan snabbt tog slut, framställdes redan i början av 1848 en ny utgåva, där texten till vänster på frimärksbilden hade ändrats till "Post Paid". Den nya utgåvan kom dock att få en avsevärt längre kurseringstid, fram till 1859. Det kom dock, märkligt nog, att dröja drygt 15 år efter det att de första två frimärkena från 1847 gavs ut innan deras existens blev känd och ytterligare någon tid innan det blev klarlagt när de var i bruk.

Tillkomsten av Mauritius' första frimärken

I slutet av 1846 beslöt den lokala styrelsen på Mauritius att postväsendet på ön skulle reformeras. Enhetsportot sattes till 2 pence och lokalportot för huvudstaden Port Louis bestämdes till 1 penny. Samtidigt skulle frimärken införas på samma sätt som i Storbritannien. Uppdraget att framställa de första

ERIK HAMBERG, f. 1951, är fil. dr i idé- och lärdomshistoria och sedan 1990 anställd som chef för Postmusei bibliotek. Han är internationell jurymän för bedömning av posthistoriska exponat och medlem av SSPD sedan 1982, samt var åren 2004-2009 sällskapets ordförande. Han har sedan 1994 medverkat med flera artiklar i *Posttryttaren*.

frimärkena gick till Joseph Osmond Barnard. Han var född 1816 i Portsmouth och kom till ön som fripassagerare på den tremastade barken *Acacia* i december 1838. Han avled på Mauritius 1865. Barnard beskrivs som urmakare, juvelerare, gravör, tryckare och miniatyrmålare. De frimärken som han fick i uppdrag att gravera och trycka skulle efterlikna de som sedan 1840-talets början var i bruk i Storbritannien, föreställande drottning Victoria. Resultatet blev acceptabelt, även om bilden av drottningen inte ansågs helt lyckad. Dessutom fick frimärkena till vänster i frimärksbilden texten "Post Office" i stället för det mer naturliga "Post Paid", vilket senare utgåvor försågs med.

Frimärkena utgavs i valörerna 1 penny orangeröd och 2 pence blå och kom i bruk den 21 september 1847. Upplagorna var knappt tilltagna och frimärkena var därför slutsålda redan efter ett par månader. Den mest omtalade användningen av frimärkena var i samband med att guvernörens hustru, lady Gomm, bjöd in till en bal som arrangerades den 30 september, men en betydande del av frimärkena nyttjades till annan post

POSTAGE - STAMP ALBUM

MAURITIUS (Island)

(British Possessions)

Issue of 1857. — Rectangular Stamp, without indication of value, the Genius of Commerce seated, with a spear in the right hand, the left resting on a shield: — Red; — Green; — Violet; — the same stamp with indication of value printed by hand across the stamp: — Green, 4d.; — Violet, 8d.

Issue of 1858. — Rectangular Stamp, Queen Victoria's head to the left, a fish on the right and left, MAURITIUS at top, value at bottom: — Blue, 2d.; — the same, MAURITIUS on the right head smaller and scarcely visible: — Blue, 2d.; — Rectangular Stamp, Queen Victoria to the left: — Blue, 2d.

Similar series: — Red, 1d.; — Red, 1d.; — Red, 1d.; —

Issue of 1862. — Rectangular Stamp, genius MAURITIUS at top, value at bottom: — Red, 1d.; — Brown, 1d.; — Dark Green, 1d.; — Blue, 6d. (1)

Issue of 1862. — Rectangular Stamp, printed in colour on white paper: — Pistie, Queen Victoria's head, to the left, in an oval border, MAURITIUS at top value at bottom, 1d.; — Violet, the same, 4d.; — Light-green, 6d.; — Pink, the same, 4d.; — Blue, the same, 2d.; — Lilac, the same, 1d.

Envelope. — Triangular Stamp, Queen Victoria's head in relief, to the left: — Brown, 9d.; — Round stamp, the same: — Gray, 6d.

(1) There is also a light-green 5d. stamp, but as it is the same impression, we have not included it here.

H.

Lalliers frimärksalbum saknade uppgifter om "Post Office"-utgåvan i avsnittet Mauritius.

som lämnades in till postkontoret på ön. Denna första frimärksutgåva från Mauritius glömdes snart bort, inte minst för att frimärkssamlandet tog fart först i början av 1860-talet.

"Post Office"-frimärkena upptäcks

Vid 1860-talets mitt fanns det i Bordeaux en frimärkssamlare dam, madame Jeanne Borchard. Hon var ägare till ett av de allra tidigaste frimärksalbumen, utgivet av Justin Lallier i Paris 1863. På sin jakt efter frimärken att montera i albumet fann hon 1864 i sin makes affärskorrespondens brev som var sända från Mauritius. Hon hittade två frimärken därifrån i valörena 1 penny och 2 pence, som det emellertid inte fanns någon plats för i frimärksalbumet. De hade texten "Post Office" i vänstra marginalen i stället för "Post Paid". Vad skulle hon göra med dem? Var det verkligen riktiga frimärken?

Madame Borchard bestämde sig för att byta bort dessa två annorlunda frimärken.

Hon fann en annan frimärkssamlare i Bordeaux, Albert Coutures, som var villig att byta till sig de besynnerliga frimärkena. I stället fick hon två s.k. solfrimärken från Montevideo och hon var säkert nöjd med bytet. Dessa frimärken, utgivna 1858-1860, fanns det nämligen plats för i frimärksalbumet. År 1865 blev existensen av "Post Office"-frimärkena känd genom frimärkshandlaren Jean-Baptiste Moens och hans tidskrift *Le Timbre-Poste*. Genom en mellanhand i Bordeaux köpte Moens hela Coutures samling för att komma åt "Post Office"-frimärkena.

Efter hand fann madame Borchard ytterligare exemplar av de märkliga frimärkena och sålde dem då själv till en frimärkshandlare i Bordeaux, madame Desbois, förutom ett exemplar som hon redan 1864 hade bytt bort till en frimärkssamlare vid namn Schiller. Allt som allt hittade madame Borchard under åren 1864-1869 hela 13 exemplar av "Post Office"-frimärkena i sin mans affärskorrespondens från Mauritius. Totalt har 27 exemplar upptäckts, det senaste år 1946.

En donation aviseras

Sveriges Filatelist-Förening bildades 1886 och efter 15 år, 1901, inledde man utgivningen av en egen tidskrift, *Svensk Filatelistisk Tidskrift*. Under de första decennierna av 1900-talet presenterades ett stort antal av medlemmarna i Sveriges Filatelist-Förening under rubriken "Våra porträtt" i föreningstidskriften. Dessa samlarporträtt är idag en utmärkt källa till hur frimärkssamlandet gestaltade sig i Sverige under den första tredjedelen av seklet. Oftast var det dåtidens mest kända frimärkssamlare som presenterades – men inte alltid.

När aprilnumret 1914 av tidskriften nådde medlemmarna kunde de läsa om en tidigare alldeles okänd frimärkssamlare som plötsligt utlovade en både oväntad och generös donation till det nyligen inrättade Postmuseum i Stockholm. Den man som nu presenterades för läsekretsen under rubriken "Våra porträtt" var en svensk som tio år tidigare emigrerat till USA, affärsmannen Hans Lagerlöf (1880-1952).

Svenskamerikanen Lagerloef

Hans Lagerlöf var född den 29 mars 1880 i Mem, Östergötland. Hans far, Carl Johan Lagerlöf (1817-1885) var tullförvaltare och vice häradshövding. Släkten hade sina rötter i Värmland och flera av dess manliga medlemmar hade sedan 1600-talets andra hälft varit framstående akademiker eller präster. Särskilt må nämnas den ryktbare Petrus Lagerlöf, som var en skicklig latinist, professor i värtalighet i Uppsala och därefter rikshistoriograf, verksam under senkarolinsk tid. Hans Lagerlöfs mor, Clara Regina de Broen (1841-1928) hade holländskt ursprung och blev mor till fem barn. De fyra äldre syskonen hette Karin (försäkringstjänsteman; 1869-1944), John (apotekare; 1871-1934), Erland (bruksförvaltare; 1872-1937) och Carl (försäkringsdirektör; 1878-1961). En av sysslingarna var författarinnan Selma Lagerlöf (1858-1940).

Efter skolgång i Stockholm fick Hans Lagerlöf anställning vid Skultuna Mässings-

bruk 1898 och två år senare började han arbeta vid expeditiönsfirman C. M. Hallbäck & Söners kontor i Lübeck. Det var också i Lübeck som han mötte sin blivande hustru, Clara Lenz (1876-1963). De gifte sig i augusti 1904 och fick tre barn, dottern Mabel (1905-1997?), samt söner Gerell (1908-1947) och Gustaf (1910-1970).

Efter anställningar i Paris och London reste Hans Lagerlöf hösten 1903 som svenska statens handelsstipendiat till USA. Han anställdes vid firman Aspegren & Co. i New York, och blev snart chef för deras trä- och pappersmasseaffärer. Hans Lagerlöf rotade sig snabbt i USA och kom i fortsättningen att stava sitt efternamn "Lagerloef". År 1905 deltog Lagerlöf i bildandet av den Svenska Handelskammaren i New York. Två år senare etablerade han tillsammans med bröderna Adolf och John Aspegren företaget Scandinavian-American Trading Co. i vilket han var verksam i tio års tid. I januari 1918 startade dock Lagerlöf ett eget bolag, Lagerloef Trading Co., som huvudsakligen ägnade sig åt att importera pappersmassa från Finland. Företagets kontor låg på 52 Vanderbilt Avenue i New York.

En donators frimärksintressen

I ett tidningsreportage i *Boardwalk News* den 5 mars 1949 berättade Hans Lagerlöf att hans frimärksintresse väcktes redan när han var sju år gammal. Det är dock obekant om intresset oavbrutet höll i sig under hela uppväxten och hans tidiga mannaår. Efter ett decennium i USA beslöt han sig dock för att bli medlem i Sveriges Filatelist-Förening. Den 6 mars 1914 blev han ständig medlem i organisationen och en månad senare offentliggjordes i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* löftet om att en stor donation som skulle tillfalla Postmuseum efter Lagerlöfs död. Han hade vid denna tidpunkt just fyllt 34 år. Antalet frimärken i donationen uppskattades till 75.000 och samlingens värde beräknades till \$60.000. Uppgiften om donationen hade tidigare stått att läsa i svenska dagstidningar under hösten 1913. Syftet med donationen

var att göra Postmuseum till ett av de främsta i sitt slag i hela världen.

I ett samtida brev till den svensk-amerikanske filatelisten rektor Harald Kjellstedt, som var Sveriges Filatelist-Förenings ombud i USA, skrev Lagerlöf:

Hans Lagerlöf på ett fotografi från mitten av 1920-talet.

”Hvad min verksamhet som frimärkssamlare beträffar, kan jag tryggt säga, att jag gjort frimärksamlandet till en lifsuppgift och att jag ägnar så godt som all min fritid åt mina samlingar, då jag anser, att de erbjuda ett oerhört intresse och utgöra ett uppfostrande studium. Utan skryt kan jag påstå, att jag, om jag frånser de filatelistiska skatter, som uppvisades på den nyligen i New York afhöllna utställningen, aldrig sett en privatmans samling, som kan täfla med min, vare sig det gäller kvalitet eller storlek och vetenskapligt samlande.”

Lagerlöf samlade frimärken från hela världen, ordnade landsvis. Någon specialsamlare var han inte, åtminstone inte i början av 1910-talet. Frammärkena skulle vara lätt stämplade eller ostämplade. Endast riktigt sällsynta frimärken tilläts i sämre kvalitet. Vidare intresserade sig Lagerlöf för plåtfel, pappersva-

rianter, helsaker och specimenmärken, men även för förfalskningar. Dessutom samlade han kvarts- och halvark av lägre valörer från olika länder. I våra dagar skulle Lagerlöfs samlande kanske betraktas som något ”yvig”. Någon filatelist blev aldrig Hans Lagerlöf. Han förblev frimärkssamlare hela sitt liv, med hela världen som samlingsområde.

Några närmare detaljer om hur Lagerlöfs samlingar såg ut och vad de omfattade under 1910-talet är inte kända. Det är inte heller bekant om han då arbetade med sina frimärkssamlingar på egen hand eller om någon assistent bistod med råd, inköpstips eller montering. Hur han vid denna tid förvärvade sina frimärken finns det heller inga uppgifter om – med ett undantag.

Lagerlöfs exemplar av Mauritiusrariteterna

Någon gång mellan 1912 och 1926 inköpte Lagerlöf ett exemplar vardera av de berömda 1 penny och 2 pence ”Post Office”-frimärkena som gavs ut på Mauritius 1847. Säljare var den amerikanske frimärkshandlaren Warren H. Colson (1882-1963), med kontor på 184 Boylston Street i Boston. Han i sin tur hade 1912 bytt till sig dessa exemplar från den excentriske storsamlaren Philippe von Ferrari. I den förteckning som 1899 upprättades över ”Post Office”-frimärkena av den belgiske frimärkshandlaren Jean-Baptiste Moens var det exemplaren nr. 4 resp. 9 som Lagerlöf förvärvade av Colson för en okänd summa.

Ursprungligen hade Lagerlöfs exemplar av det orangeröda 1 pennymärket upptäckts på Mauritius 1868 av en Mr. Noirel i en post med gamla tidningar som såldes vid en auktion. Samma år bytte frimärket ägare och köptes då av en T. Lionnet, som två år senare, sommaren 1870, sålde det till Jean-Baptiste Moens i Bryssel. Denne sålde redan samma höst frimärket vidare till storsamlaren Arthur de Rothschild. År 1893 köptes hela Rothschilds samling av Ferrari.

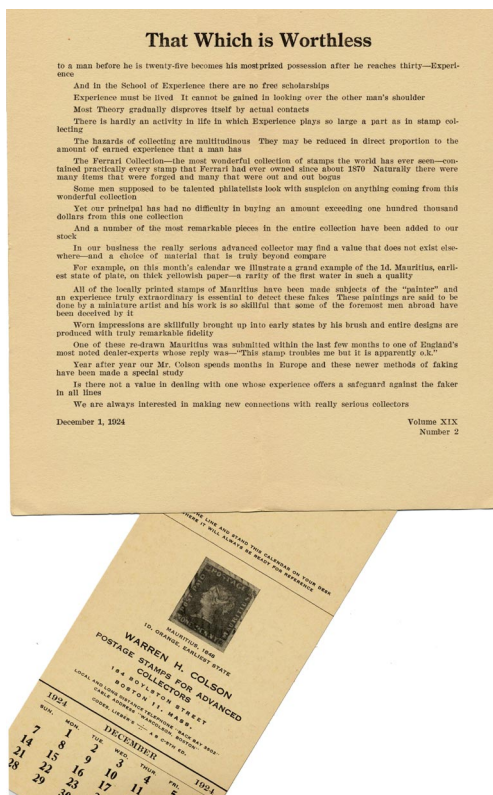

Det blå 2-pencefrimärket som Lagerlöf förvärvade av Colson hade hittats år 1869 av madame Borchard i Bordeaux, som i sin tur lät det gå vidare till madame Desbois. Året därpå, 1870, köptes det av Moens. Han sålde det genast vidare till en frimärkssamlare vid namn Perinelle, som behöll det till 1881, då det köptes tillbaka av Moens. Därefter övergick detta frimärke i stort sett omedelbart i Ferraris ägo.

Frimärkshandlaren Warren H. Colson

Sin bana som frimärkshandlare hade Colson inlett som anställd i New England Stamp Company i Boston 1899, men han startade egen firma i staden redan 1906. Colson specialiserade sig på sällsynta frimärken och handlade med sådana som var utgivna före år 1900. Helst ägnade han sig åt frimärken som utkommit före år 1880. Den amerikanske storsamlaren John R. Boker jr har kallat honom den viktigaste frimärkshandlaren för klassiska frimärken i USA, kanske också i hela världen. Ur en amerikans perspektiv var det kanske så. Colson hade en mycket begränsad kundkrets av avancerade frimärkssamlare. Han gjorde många affärer i Europa, reste över hela världen och agerade diskret. Till hans främsta kunder, som framför allt utgjordes av amerikaner, hörde Henry J. Lapham, Alfred Caspary, Arthur Hind, Frank C. Atherton, Henry C. Gibson, Ernest R. Ackerman, George Worthington, John R. Boker jr – och tydligen även Hans Lagerlöf. Colsons allra främsta kund var emellertid Philippe von Ferrari.

I sin marknadsföring använde sig Colson av ett nyhetsbrev som månatligen skickades ut till utvalda kunder från höst till vår, i allmänhet med åtta nummer årligen. Det hade rubriken "Postage stamps for advanced collectors". Till nyhetsbrevet hörde ett almanacksblad med aktuell månad samt beskrivning och fotografi av ett sällsynt frimärke som han just då hade till försäljning. I Postmuseum bibliotek finns Colsons nyhetsbrev från november 1908 till april 1941. De hade ursprungligen skickats till Nils Strandell och

Warren H. Colson sände regelbundet ut sitt nyhetsbrev till kunderna.

kom till museet när Strandells bibliotek köptes av postverket 1943. En genomgång av Colsons nyhetsbrev för åren 1912-1926 ger oss dock ingen hjälp för att fastställa när Lagerlöf kan ha köpt de aktuella Mauritiusfrimärkena från Colson. Inga exemplar av "Post Office"-frimärkena marknadsfördes av Colson i hans "News letters". De har helt enkelt inte utbjudits till försäljning på detta sätt. Man skulle kunna tänka sig att Lagerlöf köpte frimärkena redan 1912 eller 1913. De bägge frimärkena var dyrbara och Colson ville säkert finna en köpare så snart som möjligt. Genom att förvärva dessa spektakulära rariteter skulle Lagerlöf kunna ha något extraordinärt att erbjuda i sin planerade donation, vilken offentliggjordes första gången hösten 1913. Nu skulle Postmuseum i Stockholm kunna ståta med samma rariteter som sedan några år tillbaka fanns vid Reichspostmuseum i Berlin. Deras exemplar

hade förvärvats 1901 (1 penny stämplat, nr. 7) respektive 1903 (2 pence på brev, nr. 23).

I katalogen till den internationella frimärksutställningen i New York, som arrangerades mellan den 27 oktober och 1 november 1913, annonserade Warren Colson och han var säkert på plats. Artikel i *SFT* från april 1914 antyder att Lagerlöf verkligen besökte utställningen i New York och möjligen träffades de båda där.

Världsutställningen i New York 1926

Vid nästa världsutställning i New York, arrangerad mellan den 16 och 23 oktober 1926 i Grand Central Palace, fanns både Colson och Lagerlöf med bland utställarna. I klass VIII-A, som var en särskild klass för rariteter, kunde deltagarna visa högst 50 objekt. Såväl Colson som Lagerlöf deltog i denna klass. Colsons exponat, som visades utom tävlan, är väl beskrivet i utställningskatalogen.

Colson of Boston —his Stamps

COPYRIGHTED 1926 BY
WARREN H. COLSON
184 BOYLSTON STREET
BOSTON, MASSACHUSETTS

BLANCHARD PRINTING CO.
1926

Till utställningen i New York hösten 1926 publicerade Colson en katalog över de frimärken som han ställde ut - och hade till försäljning.

Dessutom publicerade han ett häfte omfattande 36 sidor, där alla objekt var avbildade och dessutom till salu. Denna skrift fick titeln "Colson of Boston — his stamps". Häftet avbildar två Mauritiusfrimärken, men det rör sig här om den andra frimärksutgåvan från 1848 med texten "Post Paid". Vilka rariteter Lagerlöf ställde ut vet vi däremot inte. Den lakoniska katalogtexten förtäljer endast: "Description not received. *One album*."

Till denna utställning hade Lagerlöf även anmält fyra olika samlingar: fem album med Finland, två ramar med Sverige, två album med Hong Kong samt ett album med Mexico. Inget av dessa exponat var närmare beskrivet i katalogen. Dessutom hade han anmält sex klippböcker med filatelistiska artiklar från olika icke-filatelistiska tidningar världen över samt det kända frimärksporträttet som föreställde honom själv, skapat av konstnären Axel Jungstedt (1859-1933). Det sistnämnda bestod till lika delar av amerikanska och svenska frimärken. Vid samma tid tillkom för övrigt Jungstedts frimärksporträtt föreställande postverkets generaldirektör Julius Juhlin, vilket finns på Postmuseum i Stockholm.

Vid frimärksutställningen i New York tilldelades Lagerlöfs rariteter en silvermedalj. Om "Post Office"-frimärkena ingick är obekant. Nils Strandell, som ingick i juryn och i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* utförligt beskrivit många av exponaten, verkar inte ha sett Lagerlöfs rariteter, som inte var utställda för allmänhetens beskådande, utan endast visades för juryn. Sannolikt ingick inte Lagerlöfs "Post Office"-frimärken i hans bedömda exponat. De bör i så fall ha uppmärksamats i reportagen från utställningen. Arthur Hind däremot, den amerikanske men brittiskfödde plyschmagnaten, deltog i utställningen med fyra "Post Office"-frimärken, dels ett brev med två frimärken, ett i vardera valören, som han köpt 1922 (nr. 21 & 22), dels två obegagnade exemplar av 1 penny och 2 pence, som han förvärvat 1923 (nr. 3 & 10). De sistnämnda har på senare tid återbördats till det nygrundade postmuseet på Mauritius, öppnat 2001. Lagerlöfs frimärksporträtt var

utställt i New York, men övriga av Lagerlöf anmälda exponat verkar ej ha varit med på utställningen.

Utställningsbanketten ägde rum på Hotel Astor den 21 oktober och där deltog Hans och Clara Lagerlöf tillsammans med dottern Mabel. Även Nils Strandell, som deltog i jury, fanns med vid samma bord, nr. 7, likaså frimärkshandlaren Charles Wennberg och postmuseichefen Johannes Rudbeck. Warren H. Colson hörde även till deltagarna.

Aptit på frimärksutställningar

Världsutställningen i New York hösten 1926 blev Hans Lagerlöfs debut som utställare i större sammanhang. I Sverige deltog han dock redan i september samma år i den första större svenska frimärksutställningen, anordnad på restaurang Gillet vid Brunkebergstorg i Stockholm. Utställningen pågick mellan den 18 och 21 september 1926. Hans Lagerlöf bidrog vid detta tillfälle med två exponat, dels med klassiskt Sverige, där bl.a. postfriska kvartsark visades av samtliga vapen- och lejonfrimärken, dels med en samling med 36 brev av Turkiets första emission. Vid nästa stora utställning i Stockholm, den 17-20 september 1936, visade Lagerlöf en samling Abessinien i sju ramar.

Bland de samlare som var anmälda till New York-utställningen fanns Christian L. Dull från Philadelphia. Han var liksom Hans Lagerlöf medlem av Collectors Club i New York. Dull hade anmält ett exponat med Österrike och Lombardiet-Venetien. Snart, sannolikt 1928, blev Dull engagerad av Lagerlöf att ordna de ständigt växande samlingarna. I januarinumret 1937 av *American Philatelist* publicerade Christian Dull en artikel om Venezuelas tidiga frimärken, vilken byggde på material från Lagerlöfs samlingar från detta land. Med utgångspunkt i sin egen samling hade Lagerlöf åren 1932, 1933 och 1934 köpt tre olika samlingar från detta område, vilka Dull fick sammanställa. Dull var även engagerad när Lagerlöf publicerade två artiklar i Harry L. Lindquists serie "The Stamp specialist", dels om frimärken från

Filippinerna i "The Green book" (1943), dels om Joniska öarnas posthistoria i "The Maroon book" (1944).

År 1927 tog Lagerlöfs internationella utställande fart. Han medverkade i Strasbourg i juni med sin Hong Kong-samling och fortsatte året därpå vid utställningar i Monte Carlo i februari, i Durban i juli och i Helsingfors i november (rariteter, delar av generalsamling & belgiska provtryck). Sistnämnda utställning var dock ej av internationell karaktär. Ett halvår senare, i maj 1929, deltog Lagerlöf i den internationella utställningen i Le Havre (rariteter & delar ur generalsamling) och i juli samma år ställde han ut i Danzig (Monaco & Bolivia). I maj 1930 ställde Lagerlöf ut vid EPIAN i Alger där han fick en guldmedalj för Monaco och i augusti samma år deltog han i Antwerpen med tre samlingar (Norge, Monaco & Chile). I september 1930 anordnades IPOSTA i Berlin där Lagerlöf givetvis var med och visade flera samlingar: bl.a. rariteter, halverade frimärken, Monaco, Norge och Gibraltar. Året därpå, 1931, fanns han med bland utställarna i Montevideo i april (Newfoundland, Monaco, Brasilien, Norge, Bolivia & Schleswig-Holstein) samt i Hamburg vid MO-PHILA i augusti (Monaco, Norge, Storbritannien, Brasilien, Transvaal, Neapel, Sicilien & Schleswig-Holstein).

Vid WIPA-utställningen i Wien i juni-juli 1933 deltog Lagerlöf med åtta samlingar och året därpå ställde han ut i Melbourne i november, där ett antal australiensiska stater visades, liksom Brasilien, "Great Britain used abroad" och Venezuela. I april 1935 var Nice platsen för en internationell utställning som lockade Lagerlöf att visa bl.a. rariteter, Monaco och brev från Napoleonkrigen. Vid månadsskiftet maj-juni fick Lagerlöfs Venezuelasamling en guldmedalj vid SITEB i Bryssel och i juni-juli samma år hade han stora framgångar i Königsberg, där han blev den mest framgångsrike utställaren med guldmedaljer för sina tio samlingar. För Brasilien-samlingen fick han dessutom Adolf Hitlers hederspris.

År 1936 arrangerades en ny världsutställning i New York, TIPEX, denna gång mel-

lan den 9 och 17 maj. Där deltog Lagerlöf med Venezuelasamlingen i tre ramar och med 12 album. Samlingen erhöll därvid en guldmedalj. Lagerlöf var för övrigt den samlare som hade anmält flest exponat av alla utställare till denna utställning, hela 23 st., att visas i 72 ramar och med 133 album. Flera exponat uteblev dock, så totalt fick Lagerlöf 15 medaljer: förutom en guldmedalj, sex silvermedaljer och åtta bronsmedaljer.

Utställningen recenserades på närmare 30 sidor i julinumret av *The London Philatelist* 1936 av Sir John Wilson, som var en av domarna. Om Lagerlöfs Venezuelasamling – som sannolikt var den främsta av alla hans många samlingar – skrev Wilson följande:

Mr. Lagerloef showed Dominican Republic, Mexico, Peru and Venezuela. The Mexico are a little "in and out," but the Venezuelas formed a grand accumulation, and I should like to congratulate Mr. Lagerloef very heartily on his first gold medal in first-class competition. I should not like it to be thought that I ever wished to discourage any collector who made so brave a display as Mr. Lagerloef. He collects very nearly the entire World and it is impossible for anybody to tackle so vast a field without weaknesses, but I hope that this award for his collection of Venezuela will act as an encouragement to him to go on collecting and improving. His fault as an exhibitor is partly that he is so keen that he rejects too little, and if he could only cut his collection so as to retain his finest items and ignore all poor-quality material, one could have nothing but admiration for his industry and enthusiasm, and it is far easier to pass over a few blanks than a good few items to which exception can readily be taken."

Sir John Wilsons råd till Hans Lagerlöf är lika aktuella än idag för alla dem som ställer ut på frimärksutställningar.

Året därpå, 1937, ställde Lagerlöf ut först i Paris i juni (bl.a. Baden, Trinidad, Natal och Monaco) och senare under året, i september, i Köpenhamn, där han medverkade med Brasilien, New Brunswick & Nova Scotia. I månadsskiftet juni-juli 1938 arrangerades, trots politiska spänningar, Praga 1938 i Tjeckoslovakien. Lagerlöf bidrog med två

samlingar, dels med en specialsamling Korea, vilken belönades med en guldmedalj och frimärkssamlareföreningens i Brunn hederspris i form av en silverpokal, dels med en samling norsk lokalpost.

Vid sidan av den internationella arenan deltog Lagerlöf samtidigt oerhört flitigt i de nationella utställningar som anordnades i USA under 1930- och 1940-talen. En av de sista frimärksutställningarna som han deltog i kom att bli den utställning med skandinaviskt tema som arrangerades i National Postal Museum i Philadelphia mellan den 17 december 1949 och 20 januari 1950. Hans Lagerlöf visade då Danmarks klassiska utgåvor samt Danska Västindien. Utställningen anordnades av National Postal Museum i samarbete med American-Swedish Historical Foundation och American-Swedish Historical Museum, med det svenska postverket som sponsor och med deltagande av Postmuseum i Stockholm.

De första donationerna

Av ett brev från Hans Lagerlöf till Generalpoststyrelsen, skrivet den 25 april 1927, framgår att hans utfästelse att skänka frimärksamlingar till Postmuseum – refererad i *Svensk Filatelistisk Tidskrifts* aprilnummer 1914 – var daterad den 10 november 1913. Den första donationen kom att förverkligas nio år senare, i november 1922. Då inleddes en lång rad av donationer, som kom att omfatta drygt 6.500 albumblad. I den första donationen ingick frimärken från Sverige, Norge och Danmark, men framför allt många förnämliga objekt från Finland. Även frimärken från flera tyska och italienska småstater ingick. Den andra donationen gjordes i februari 1924. Bägge dessa donationer, totalt 119 blad, blev katalogiserade av Nils Strandell och publicerades, sannolikt enligt Lagerlöfs eget önskemål, i "Katalog över Hans Lagerlöfs frimärksdonationer till Postmuseum åren 1922 och 1924".

Den första donationen föranledde Sveriges Filatelist-Förening, att på initiativ av organisationens ordförande Oscar Kraepelin,

kalla Hans Lagerlöf till hedersledamot av föreningen, vilket skedde den 28 maj 1923.

I december 1924 och april 1925 fick Postmuseum nya gåvor från Hans Lagerlöf. Det rörde sig om ett mycket varierat material från många olika länder. Här fanns bland annat på blad 141 nytryck av de bägge "Post Office"-frimärkena från Mauritius. Dessa hade sannolikt tillkommit åren kring 1910 och var utförda i färgerna brunviolett (1 d) resp. gråaktigt blå (2 p). I januari 1926 skedde den

Nytryck av "Post Office"-märkena ingick i en av de första Lagerlöfsdonationerna.

femte donationen, när Lagerlöf överlämnade en stor specialsamling med Englands rödbruna onepenny-frimärke, utgivet 1858-1879. Antalet frimärken i denna samling beräknades uppgå till cirka 20.000.

Hans Lagerlöf var även en av tillskyndarna till bildandet av föreningen Postmusei Vänner. När det konstituerande sammanträdet hölls den 25 januari 1926, vid vilket postmuseichefen Johannes Rudbeck satt ordförande och Nils Strandell sekreterare, utsågs Hans Lagerlöf till hedersledamot.

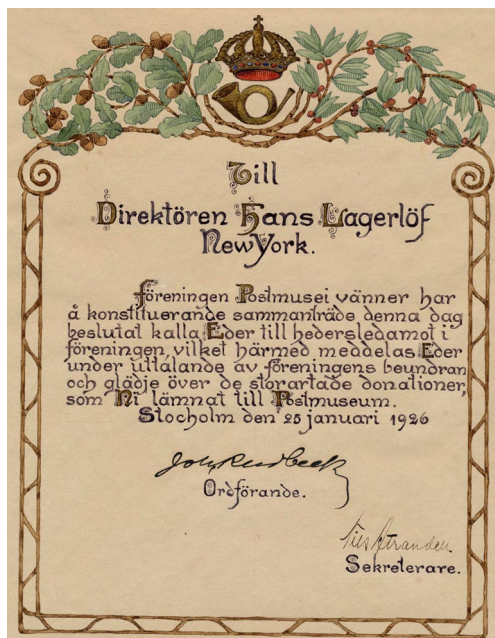
"Post Office"-frimärkena kommer till Postmuseum

I september 1926 firades Sveriges Filatelist-Förenings 40-årsjubileum med en utställning i Stockholm. Samtidigt arrangerades en nordisk filatelistkongress. Festligheterna kulminerade söndagen den 19 september med en bankett, där 150 personer var närvarande. Vid honnörsbordet var postverkets generaldirektör Anders Örne hedersgäst och bland de övriga återfanns bl.a. föreningens ordförande

Astley Levin, torpedingenjören Fredrik Arsenius – en av motivsamlandets pionjärer i Sverige – samt direktör Hans Lagerlöf. Det var vid detta högtidliga tillfälle som Örne fick ett muntligt löfte av Lagerlöf om att hans Mauritiusrariteter skulle skänkas till Postmuseum. I brevet till Generalpoststyrelsen erinrar Lagerlöf om detta tillfälle:

"The two Mauritius stamps of 1847, No. 1 and 2 – the world's most famous and popular stamps – which were promised your Director General Örne at the dinner in Stockholm on September 19th last year, are incorporated in the collection. These two stamps cost a fortune, and these items and other outstanding gifts of the donation will probably make this gift the most valuable of all gifts made."

Exakt när Lagerlöf införskaffade de bägge rariteterna kan inte fastställas. Uppenbarligen fanns de i Lagerlöfs ägo när han del-

Hans Lagerlöf utsågs till Postmusei vännerns förste hedersledamot i samband med att föreningen bildades 1926.

tog i Sveriges Filatelist-Förenings jubileumsbankett i mitten av september 1926, men det kan också vara så att han då visste att han kunde köpa dem från Colson. Bernard D.

De exemplar av Mauritiusrariteterna som Hans Lagerlöf skänkte till Postmuseum är nr. 4 och nr. 9 enligt Moens.

Harmer anger i "The 'Post Office' stamps of Mauritius" att Hans Lagerlöf köpte dem av Warren Colson "in the mid-1920s", en uppgift som sannolikt inte kan verifieras, men mycket väl kan vara korrekt. Han menar också att Lagerlöf köpte dem enbart med syftet att donera dem till Postmuseum i Stockholm. Förmodligen är detta helt korrekt – Lagerlöf verkar inte ha visat dessa rariteter för någon, vare sig i utställningssammanhang eller privat. Att han plötsligt ägde ett exemplar vardera av Mauritiusrariteterna, som han dessutom skänkte bort, väckte därför sensation. Det är dock anmärkningsvärt att Warren Colson innehade dessa frimärken i mer än ett decennium utan att bjuda ut dem till försäljning. Det vittnar dock om hans starka ställning som frimärkshandlare; han *behövde* inte sälja Post Office-frimärkena, utan kunde vänta tills dess att rätt kund eller rätt tidpunkt för försäljning infann sig. Uppenbarligen inföll denna tidpunkt under 1926.

Överlämnandet av de båda rariteterna från Mauritius kom att ske med den sjätte donationen i april 1927 och inledde den av Nils Strandell sammanställda tredje katalo-

gen över Lagerlöfs donationer. Donationen rönt stor uppmärksamhet i såväl dagspress som filatelistisk press. Söndagen den 10 juli 1927 spreds nyheten om Lagerlöfs stora generositet i den svenska dagspressen. I *Aftonbladet* berättades om "Storartad donation till Postmuseum" och i *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* var rubriken "Postmuseum får tvenne Mauritiusmärken. Storartad gåva av dir. Lagerlöf i Newyork". I *Stockholms Dagblad* var rubriken "Dir. Lagerlöf donerar världens sällsyntaste märken till Postmuseum".

Förutom "Post Office"-frimärkena ingick i denna donation en hel del material från Sydamerika och liksom tidigare åtskilliga kuriositeter och feltryck från hela världen. Även ett antal äldre svenska frimärken ingick, bl.a. 12 öre vapentyp och 3 öre lejon typ med "baktryck", dvs. rättvänt tryck på frimärkets baksida, och ett brevstycke med ett vertikalt par av 17 öre lejon typ i grå nyans.

Fler donationer till Postmuseum

I februari 1930 fick museet en ny och omfattande gåva från Lagerlöf. Strandells fjärde katalog, tryckt året därpå, omfattar mer än 100 sidor och visar att donationen denna gång utgjordes av olika utställningssamlingar: försöksfrimärken från Belgien, specialsamlingar med frimärken och brev från Helgoland, Kyrkostatens, Brittiska Indien och inte minst Hong Kong. Material från Spanska Västindien och Kuba ingick också.

En särskild del med sällsyntheter och kuriositeter innehöll tre svenska skillingbrev, det ena med ett fyrblock av 3 skilling banco tillsammans med en åttaskilling, det andra med samma frankering, där dock treskillingarna utgjordes av två vertikala par. Det tredje brevet var sänt till Lübeck och frankerat med en vackert stämplad 24 skilling banco. Ett par ypperliga danska och norska skillingbrev med höga frankeringar fanns även med.

Under 1930-talets lopp fortsatte de generösa lagerlöfska donationerna. I ytterligare två kataloger med mer än 300 sidor, vilka publicerades 1939 och 1944, kunde Strandell redovisa för den åttonde till och med den

fjortonde donationen. Här ingick bland annat flera utställningssamlingar: special-samlingar med essayer och provtryck från Paraguay och Argentina, vidare omfattande exponat från Venezuela, Egypten och Korea samt en stor Haitisamling med ungefär 8.000 frimärken.

Den sjunde katalogen med donationer av Hans Lagerlöf publicerades 1950. Däri förtecknades den femtonde till och med den tjugonde donationen, vilka överlämnades till Postmuseum mellan 1941 och 1946. I det varierande materialet fanns bland annat samlingar från Sarawak, Serbien, Bulgarien, Malta, Oranjestaden, Kuba, Nordborneo, Labuan och de italienska småstaterna Modena, Parma och Romagna. Katalogen omfattade mer än 180 sidor med beskrivningar av Lagerlöfs albumblad.

År 1951 publicerades den åttonde och sista katalogen med de tjugoförsta och tjugoundra lagerlöfsdonationerna från 1948-1949. De omfattade samlingar från Bolivia, Holland (13 album), danska försöksfrimärken och nytryck samt slutligen fyra album med Siam.

Därmed avslutades en helt enastående serie av donationer till Postmuseum, som ännu idag ställer andra gåvor till museet i skuggan.

Lagerlöfs samlingar i Postmuseum

Vid Postmuseum i Stockholm hålls alltjämt Lagerlöfs donationer i princip intakta. Enstaka filatelistiska objekt har monterats i den svenska studiesamlingen, men har då markerats med "HL". De äldsta bladen i donationerna visar på ett relativt ostrukturerat ackumulerande av frimärken från olika länder och det är först när Christian Dull blir engagerad i samlingarnas ordnande som de får struktur och ordnas landsvis. Dulls vackra piktur på bladen ger dessutom kortfattad information om vad som är monterat.

Av allt det som Hans Lagerlöf skänkte till Postmuseum är de bägge "Post Office"-frimärkena museets allra största filatelistiska sällsyntheter och de har sedan de kom till

museet sommaren 1927 varit utställda mer eller mindre oavbrutet. Den första tiden förvarades frimärkena i ett inmurat skåp, senare i ett särskilt säkerhetsskåp i den s.k. skattkammaren, men på senare tid har de förevisats i ett äldre kassaskåp.

Frimärksträff i Berlin

Intresset för "Post Office"-frimärkena från Mauritius har alltid varit mycket stort i Tyskland, inte minst på grund av att dessa legendariska frimärken flera gånger har sålts av tyska auktionsfirmor. För närvarande verkar tio av dessa frimärken finnas i Tyskland. Från Museum für Kommunikation i Berlin inkom under 2010 en förfrågan till Postmuseum om man skulle kunna tänka sig att låna ut sina "Post Office"-frimärken till en specialutställning med enbart dessa frimärken i Berlin

Reichspostmuseum i Berlin färdigställdes åren 1893-1897.

2011. Postmuseum beslöt att tacka "ja" till denna förfrågan. Sannolikt har museets exemplar aldrig varit utanför postmusei-byggnaden sedan de donerades av Hans Lagerlöf 1927.

Utställningen arrangerades mellan den 2 och 25 september 2011. Tillsammans med Robert Mattson fick artikelförfattaren förtroendet att sköta de praktiska detaljerna i samband med utlånet. Blott ett fåtal personer hade kännedom om när och av vem frimärkena skulle transporteras ned till Berlin och åter. Resorna skedde sålunda ytterst diskret. I Berlin eskorterades vi av den utställningsansvarige dr. Andreas Hahn och frimär-

Dr. Andreas Hahn, Veit Didczuneit och museets konservatorer tog väl hand om Postmuseums exemplar av 1 penny och 2 pence Mauritius "Post Office". Foto: Robert Mattson.

kena kunde förenas med ytterligare 16 Mauritiusrariteter i museets skattkammare.

Torsdagen den 1 september anordnades en välbesökt presskonferens under förmiddagen, med ett 30-tal journalister närvarande. På kvällen skedde den pampiga invigningen med 600 gäster, musikprogram med piano-stycken av Beethoven, Mendelsohn och Chopin samt en ljus- och ljudshow. I mindre grupper kunde besökarna stiga ned i den välbevakade skattkammaren och beskåda de utställda frimärkena, medan de övriga inbjudna kunde avnjuta en utmärkt buffé. Det här var första gången sedan dessa frimärken fanns att köpa på postkontoret på Mauritius som så många exemplar fanns samlade på en och samma plats.

Fredagen den 2 september ägnades åt en rad föredrag om "Post Office"-frimärkena och deras skiftande öden. Artikelförfattaren

kunde då berätta om hur Postmuseum i Stockholm erhöll sina exemplar i donation från Hans Lagerlöf.

Några av de övriga föredragen finns publicerade i den nära 250 sidor tjocka och mycket innehållsrika utställningskatalogen som gavs ut, "Die Blaue Mauritius: das Treffen der Königinnen in Berlin". Denna publikation får betraktas som det nya standardverket över dessa frimärksrariteter.

De exemplar som visades av "Post Office"-frimärkena i Berlin var – enligt den numrering som i juni- och septembernumren av *Le Timbre-Poste et Le Timbre Fiscal* 1899 infördes av Jean-Baptiste Moens:

Nr. 3, 2 pence obeg.; sedan 2001 i Blue Penny Museum, Mauritius.

Nr. 4, 1 penny beg.; sedan 1927 i Postmuseum, Stockholm.

Nr. 6, 2 pence obeg.; sedan 1994 i Museum voor Communicatie, Haag.

Det så kallade "Bordeauxbrevet" anses vara världens dyraste filatelistiska objekt.
Detta finns numera som faksimil.

Nr. 7, 1 penny beg.; sedan 2000 i Museum für Kommunikation, Berlin.

Nr. 8, 1 penny obeg.; sedan 1995 i en "väst-europeisk entusiasts" ägo, troligen i Tyskland.

Nr. 9, 2 pence beg.; sedan 1927 i Postmuseum, Stockholm.

Nr. 10, 1 penny obeg.; sedan 2001 i Blue Penny Museum, Mauritius.

Nr. 11, 1 penny beg.; sedan 1992 hos Borek Foundation, Braunschweig.

Nr. 12, 2 pence beg.; sedan 1995 i en "väst-europeisk entusiasts" ägo, troligen i Tyskland.

Nr. 14, 2 pence obeg.; sedan 1973 i British Library, London.

Nr. 15, 1 penny på brev; sedan 1973 i British Library, London.

Nr. 17, 1 penny på brev; sedan 1904 i the Royal Philatelic Collection, London.

Nr. 20, 1 penny på brev; sedan 2006 hos Vikram Chand, Singapore.

Nr. 21-22, 1 penny & 2 pence på brev, sedan 1993 hos en anonym privat samlare.

Nr. 23, 2 pence på brev; sedan 2000 i Museum für Kommunikation, Berlin.

Nr. 24, 2 pence obeg.; sedan 1904 i the Royal Philatelic Collection, London.

Nr. 27, 1 penny (kemiskt påverkat); sedan 2009 hos en anonym samlare i Tyskland.

Alla de övriga exemplaren befinner sig i privata samlingar. Nr. 16 (1 penny beg.) såldes i Basel i juni 2011 för € 250.000 till en samlare i Asien och kort därefter såldes nr. 13 (2 pence beg.) av auktionsföretaget Spink i London för £ 900.000. Nr. 18 & 19 utgörs av två 1 penny-frimärken på brev och befinner sig hos en rysk samlare sedan 2007. Ett exemplar av dessa rariteter, nr. 25, är försvunnet sedan 1918. Det är ett 2 pence-frimärke, begagnat. Den fullständiga historien om varje exemplar står att läsa i katalogen från Mauritiusutställningen i Berlin från 2011.

Källor & litteratur

Postmusei arkiv:

Vol. II:110 Arkivalier rörande Hans Lagerlöf.

Aftonbladet,

10 juli 1927.

Banquet of the International philatelic exhibition

New York [October 21, 1926]: table list.

Bierman, Stanley M.,

More of the World's greatest stamp collectors.

Sidney, Ohio 1990

Bierman, Stanley M.,

The World's greatest stamp collectors. [2. uppl.]

Sidney Ohio 1990.

Die Blaue Mauritius:

das Treffen der Königinnen in Berlin.

[Berlin] 2011.

Boker, John R.,

Warren H. Colson of Boston – his stamps.

(The Congress Book 1989:

55th. American Philatelic Congress.)

Brühl, Carlrichard,

Geschichte der Philatelie, 1.

Hildesheim 1985.

Collectors Club Philatelist,

1927: 1.

Colson, Warren H.,

Colson of Boston – his stamps.

Boston 1926.

Grahm, Ørn,

En av de största men med ett fåtal kunder.

Nordisk Filateli, 2001: 6.

Hamberg, Erik,

Storsamlaren Hans Lagerlöf.

Stockholm 1996.

Meddelanden från Postmuseum, 40.

Harmer, Bernard D.,

The 'Post Office' stamps of Mauritius

(An album of rare stamps, ed. Norman Williams & T. Todd. Guernsey 1982.)

International philatelic exhibition,

Grand Central Palace New York, N. Y. May

9th. to 17th, 1936: list of awards.

International philatelic exhibition

New York,

October 27th. to November 1st., 1913.

Katalog Praga 1938,

Praha 26.VI.-4.VII. 1938.

Katalog över frimärksutställningen i Stockholm

den 18-21 september 1926.

The London Philatelist,

1936: July (vol. 45, no. 535).

[Moens, Jean-Baptiste,]

Encore les Post-Office de Maurice.

Le Timbre-Poste et le Timbre Fiscal,

Juin & Septembre 1899.

Morgan, Helen,

Blue Mauritius: the hunt for the world's most valuable stamps.

London 2006.

National Philatelic Museum:

official bulletin, vol. 1, no. 12.

[Philadelphia 1949].

Nordisk Familjebok,

17. 2. uppl.

Stockholm 1912.

Nordisk Filatelistisk Tidsskrift,

1927: 1-3, 1935: 7.

Official catalogue:

International philatelic exhibition, Grand Central Palace New York City, October 16th. to 23rd 1926.

Official catalogue: International philatelic exhibition, Grand Central Palace New York, N.Y. May 9th to May 17th 1936.

Le Philatéliste Belge,

1930: augusti (no. 107).

Strandell, Nils,

Katalog över Hans Lagerlöfs frimärksdonationer till Postmuseum I-VIII.

Meddelanden från Postmuseum, 3, 7-8, 13, 19, 22, 26 & 27.

Stockholm 1924-1951.

Svensk Filatelistisk Tidskrift,

1914, 1930, 1938.

Svenska släktkalendern,

1930, 1962, 1978.

Sveriges dödbok,

1901-2009. (Nätresurs)

Sydsvenska Dagbladet Snällposten,

10 juli 1927.

